

Cultuurprofiel

Het opstellen van een leerplan voor de Theaterklas Dalton Den Haag

Cultuurprofiel

Het opstellen van een leerplan voor de Theaterklas Dalton Den Haag

Colofon

Deze publicatie is mede mogelijk gemaakt door het Ministerie van OCW

Auteurs

Astrid Rass (SLO)

May van Rhee (coördinator Theaterklas, Jeugd Theaterschool Rabarber Den Haag)

Adviezen

Cynthia Elsinga (afdelingsleider Dalton Den Haag)

Mieke Rutten (rector Dalton Den Haag)

Rebecca van Leeuwen (directeur Jeugd Theaterschool Rabarber Den Haag)

Daphna Plaschkes (docent drama, Jeugd Theaterschool Rabarber Den Haag)

Pim Overduin (docent zang, Jeugd Theaterschool Rabarber Den Haag)

Judith van der Klink (docent dans, Jeugd Theaterschool Rabarber Den Haag)

Adviezen en redactie

Eeke Wervers (SLO)

Eindredactie

Astrid Rass (SLO)

Ontwerp

Troost communicatie, Utrecht

Productie

Theo van Leeuwen

Fotografie

Marcel Vlastuin

SLO, werken aan leren

Postbus 2041

7500 CA Enschede

053-4840840 (algemeen)

053-4840274 (secretariaat kunstvakken VO)

© SLO oktober 2005

Voor meer informatie over deze publicatie of over cultuurprofielscholen in het algemeen kunt u contact opnemen met het secretariaat kunstvakken van de SLO, mw. Willy Geelhoed, 053-4840274 of u kunt mailen naar w.geelhoed@slo.nl.

Inhoudsopgave

---

1. Inleiding	5
2. Cultuurprofielscholen en hun leerplan	9
2.1 Regelgeving cultuurprofielscholen	10
2.2 Opstellen van een leerplan	11
2.3 Checklist	12
2.4 Aansluiting PO, MBO en HBO	14
3. Het leerplan Theaterklas Dalton Den Haag	19
3.1 Dalton Den Haag en de Jeugdtheaterschool Rabarber	20
3.2 Uitgangspunten en doelen	23
3.3 Programma	24
3.4 Docentenrollen en leeractiviteiten	29
3.5 Groepsvormen	30
3.6 Tijd en plaats	30
3.7 Toelating en toetsing	33
3.8 Certificaat en vervolgopleidingen	35
Bijlagen:	39
I Examenprogramma CKV3	40
II Examenprogramma CKV2	44
III Leerdoelen leerjaar 1 en 2	47
IV Leerdoelen leerjaar 3	51
V Leerdoelen leerjaar 4 en 5	53
VI Toelatingscriteria	57
VII Voorbeeld rapporten Theaterklas	58

Inleiding

1

Cultuurprofiel scholen, ook wel cultuurscholen genoemd, zijn enorm in opkomst. Kunst en cultuur zijn populair in het onderwijs en vele scholen starten daarom in het kader van het differentieel deel van de onderbouw met een kunst- of cultuurklas. Hoe een dergelijk profiel kan worden beschreven in een leerplan, de vragen die een ontwikkelteam kan tegenkomen (checklist), hoe een cultuurklas kan aansluiten bij het primair onderwijs en vervolgopleidingen staat in deze publicatie beschreven.

6 De aanleiding voor deze publicatie is de veldvraag van de cultuurprofiel school Dalton Den Haag. De Dalton heeft al sinds vier jaar een Theaterklas i.s.m. de Jeugdtheaterschool Rabarber in Den Haag. De Dalton vroeg aan SLO ondersteuning bij het verder ontwikkelen en vastleggen van een leerplan voor de Theaterklas. Daarbij lag het accent op het ontwikkelen van een programma dat meer biedt dan CKV3 drama en dat aansluiting biedt op vervolgopleidingen.

De Theaterklas Dalton Den Haag is een klas die in augustus 2005 voor het eerst leerlingen in de bovenbouw, klas vier, heeft. Het biedt een uitgebreid programma waarbij leerlingen zowel in de onder- als bovenbouw lessen spel, dans en zang krijgen. De lessen worden aangevuld met andere theaterdisciplines zoals: dramaturgie, dansgeschiedenis, grime, licht, decor en kostuumontwerp. Daarnaast wordt in de bovenbouw het vak CKV2 aangeboden en CKV2 en CKV3 vormen één examenvak.

Bijzonder aan dit leerplan is dat een instelling buiten de school, in dit geval Jeugdtheaterschool Rabarber, mee mag ontwikkelen aan een onderdeel uit het onderwijsprogramma. Het programma voor de Theaterklas in de onderbouw en het verdiepende programma CKV3 drama is geschreven door de coördinator en docenten van Rabarber en afgestemd met docenten van de Dalton. Het vak CKV2 drama volgt het examenprogramma dat hiervoor is opgesteld en wordt verzorgd door een CKV2 docent op de Dalton. Omdat we tijdens het ontwikkelen van het leerplan al inzicht hadden op de concepten van de nieuwe eindtermen CKV2,3 drama¹ (zie ook bijlage I en II) werden deze voor het opstellen van het leerplan gebruikt. Weliswaar zijn de concepten nog niet definitief, maar de verwachting is dat dat dit jaar nog zal gebeuren. Het leerplan Theaterklas Dalton Den Haag staat beschreven in hoofdstuk 3.

In hoofdstuk 2 wordt ingegaan op de regelgeving rondom cultuurprofiel scholen in Nederland en het opstellen van leerplannen voor cultuurscholen in het algemeen. Daarnaast is een checklist toegevoegd met vele vragen die relevant kunnen zijn voor scholen die zich willen profileren. Aan het einde van dit hoofdstuk wordt ingegaan op de aansluiting van cultuurklassen met het primair onderwijs en de HBO en MBO vervolgopleidingen.

1. zie www.slo.nl (vo - tweedefase- actuele ontwikkelingen tweede fase)

Met deze publicatie hopen we cultuurscholen te informeren en bovenal een handvat te bieden voor het verder implementeren van extra kunst en cultuur in het onderwijsprogramma.

Cultuurprofielscholen en hun leerplan

2

De invoering van de nieuwe kerndoelen² voor de onderbouw, de in opkomst zijnde globalisering van de eindtermen³ en de nieuwe richtlijnen vanuit de overheid leiden er toe dat scholen steeds meer vrijheden krijgen. Vrijheden niet alleen op bestuurlijk vlak, maar ook wat betreft de invulling van het programma en het opstellen van het leerplan. Er is veel ruimte voor scholen om keuzes te maken voor een aangepast onderwijsaanbod passend bij hun leerlingen. Onderwijs op maat. Daarbij biedt het zogenaamde 'differentiële deel' scholen de mogelijkheid om naast de verplichte kerndoelen, die voor tweederde deel de onderwijstijd in de onderbouw vullen, voor eenderde deel hun eigen onderwijsdoelen te formuleren. Scholen kunnen in dit verband kiezen voor meer kunst en cultuur in hun onderwijsprogramma en kunnen uitgroeien tot een cultuurprofielschool.

2.1 Regelgeving cultuurprofielscholen

Sommige cultuurprofielscholen kiezen voor 'kunstklassen' voor talentvolle leerlingen, anderen scholen voor een brede definitie en een 'cultuurstroom'. De ene school beperkt het aanbod tot een of meerdere kunstvakken, de andere school betreft zoveel mogelijk vakken bij het cultuurconcept. Op een aantal scholen geldt het cultuurconcept voor alle leerlingen, op ander scholen moeten leerlingen kiezen voor het cultuurprofiel. Vele mogelijkheden, uitdagingen en dus keuzes voor cultuurscholen!

Voorbeeld scholen

Om meer inzicht te krijgen in de ontwikkelingen rond cultuurprofielscholen en om het begrip 'Cultuurprofielschool' aan te scherpen is sinds januari 2004 een nieuwe regeling ('Cultuurprofielscholen voortgezet onderwijs') van kracht. Het Ministerie van OCW heeft hiermee als doel om cultuurprofielscholen extra te ondersteunen en te stimuleren. De hoeveelheid aanmeldingen bleek enorm. Duidelijk is dat kunst en cultuur leven in het Nederlandse onderwijs. Uit de aanmeldingen werden vierentwintig scholen gekozen, waaronder ook Dalton Den Haag. Deze en alle andere scholen in het pilotproject stellen kunst en cultuur centraal in hun onderwijs en ontwikkelen zich tot een cultuurprofielschool. Zij hebben de opdracht gekregen om zich op te stellen als voorbeeldschool. Hun ervaringen en uitkomsten worden door middel van publicaties en conferenties overgedragen aan andere scholen. Meer informatie over deze cultuurprofielscholen en informatie over de ontwikkelingen binnen het project is te vinden op www.kpcgroep.nl/cultuurprofielscholen.

SLO hanteert de volgende definitie van een cultuurschool:
'Een cultuurschool is een school die zich, al dan niet breed, profileert op het gebied van kunst en cultuur en die zijn visie hierop heeft verankerd in zijn schoolbeleidsplan. Het

2. zie www.cultuurplein.nl (vo - beleid en regelingen) en www.onderbouw-vo.nl

3. zie www.slo.nl (vo - tweedefase- actuele ontwikkelingen tweede fase)

leerplan kunst en cultuur kan verschillende vormen aannemen, maar altijd wordt gezocht naar een structurele inbedding van kunst en cultuur in het curriculum en een doorlopende leerlijn.'

SLO heeft een aantal cultuurprofielscholen begeleidt. De ervaringen staan onder andere beschreven in de volgende SLO-publicaties:

- Cultuur Centraal
- De Theaterklas Enschede
- Competentiegericht leren in kunst en cultuur

2.2 Opstellen van een leerplan

De consequentie van het nieuwe onderwijsbeleid is dat scholen meer dan voorheen hun eigen onderwijs ontwikkelen en vastleggen in een leerplan. Ook de kunst- en cultuurklassen verlangen een leerplan. Een leerplan dat is afgestemd op de wensen en ideeën van de leerlingen, de docenten, de school en eventueel een culturele instelling. Het leerplan voor kunst en cultuur kan gezien worden als een document waarin vastgelegd wordt wat de kunst- en cultuurkoers van de school is en welke inhoud daarvan daarbij horen.

Het ontwikkelen van het leerplan is voor het grootste deel een intensief proces van creëren, uitproberen en bijschaven. Om overzicht te krijgen heeft SLO een ontwikkelformat gemaakt. Dit ontwikkelformat biedt richting en kan door elke school naar eigen inzicht worden ingevuld.

11

Leerplan ontwikkelformat

1. Onderwijsbeleid in Nederland
Welke aspecten uit het onderwijsbeleid zijn van toepassing op het leerplan?
2. Missie van de school
Wat is het algemene streven van de school?
3. Visie en doel cultuurklas
Wat wil de kunst- en cultuurklas bereiken?
4. Programma
Wat leren de leerlingen?

5. Leeractiviteiten
Hoe leren of werken de leerlingen?
6. Docentenrollen
Hoe doceren of begeleiden de docenten?
7. Materialen en bronnen
Waarmee leren/werken de leerlingen?
8. Groepsvormen
Met wie leren of werken de leerlingen?
9. Tijd en rooster
Wanneer zijn de leer- of werktijden van de leerlingen?
10. Plaats
Waar leren of werken de leerlingen?
11. Toetsing
Hoe en wat wordt getoetst bij leerlingen?

Tip: bij het opstellen van een leerplan kan het ontwikkelformat in stukken worden gedeeld. Onderdelen worden taken van individuele docenten of sub-groepjes en per werkbijeenkomst kan één onderdeel of aspect centraal staan. Door middel van het afstemmen van de ontwikkelingen en uitkomsten kan het leerplan vorm krijgen.

2.3 Checklist

SLO begeleidt reeds een aantal jaren scholen die zich willen profileren op het gebied van kunst en cultuur. Deze ontwikkelingen en adviestrajecten worden opgezet in samenwerking met directie, docenten en leerlingen van de betrokken school en (culturele) instellingen. Tijdens een dergelijk traject wordt het leerplan uitgewerkt. Het ontwikkelformat zoals beschreven in paragraaf 2.2 geeft aan welke onderdelen in het leerplan aan bod kunnen komen. Daarbij zijn er natuurlijk nog veel meer vragen die tijdens het ontwikkelproces ter tafel komen. Welke uitgangspunten zijn er? Wat is de meerwaarde voor leerlingen? Richt je je op talenten of juist op geïnteresseerde leerlingen? Ga je samenwerken met een

instelling? Zo ja, waar moet je op letten en welke win win streef je na. Om scholen, instellingen en ontwikkelteams inzicht te geven in vragen die je tijdens een ontwikkeltraject naar een cultuurschool kunt tegenkomen is op basis van de ervaringen met de scholen een vragenlijst opgesteld. Een checklist met daarin een samenvatting van veelvoorkomende vragen uit de onderwijspraktijk.

Checklist cultuurscholen

Visie en uitgangspunten

- Waarom kiest de school voor kunst en cultuur?
- Wat wil de school met een dergelijke profilering bereiken?
- Wat moet cultuur als profilering de school (leerlingen, docenten, ouders) opleveren?
- Wordt het een talentenklas of is het voor geïnteresseerde leerlingen?
- Wordt het programma schoolbreed aangeboden of mogen leerlingen kiezen?
- Kiest de school voor cultuur als profilering binnen het differentiële deel of krijgt het leergebied Kunst en cultuur een uitgebreid programma?
- Betalen de ouders een extra ouderbijdrage?
- Wil de school binnen of buiten de lesuren extra aandacht besteden aan kunst en cultuur?
- Hoe ziet het ontwikkelteam eruit?

Samenwerking met een instelling

- Gaat de school een samenwerking aan met één of meerdere buitenschoolse instellingen?
- Wat moet een kunst- of cultuurstroom de school of de instelling opleveren?
- Op welke onderdelen (docenten, facilitair, kennis) is samenwerking mogelijk?
- Welke lessen kunnen buiten de school plaats vinden?
- Waar vinden de lessen plaats?
- Wie zijn betrokken bij het opzetten van een kunst- of cultuurstroom?
- Worden de afspraken vastgelegd in een contract?

Programma

- Wordt een geheel nieuw programma opgesteld of wordt voortgebouwd op de kerndoelen en eindtermen?
- Wat zijn aanvullende leerdoelen?
- Hoe sluit de cultuurlijn aan op de CKV-vakken in de bovenbouw?
- Met welke andere vakken is er afstemming?
- Welke disciplines behoren tot de kunst- of cultuurstroom?
- Welke thematische accenten maken deel uit van het programma?

- Op welke manier krijgen workshops, buitenschoolse activiteiten en lessen van gastdocenten een plek in het programma?
- Krijgen leerlingen de mogelijkheid om te kiezen uit workshops of modules?
- Wordt het programma afgestemd met scholen uit het primair onderwijs of met vervolgopleidingen?

Docenten en leeractiviteiten

- Welke docenten gaan lesgeven in de kunst- of cultuurstroom?
- Is expertise van buiten nodig?
- Welke opvatting over leren (competentiegericht leren, betekenisvol leren of authentiek leren) wordt gehanteerd?
- Welke opvatting over doceren wordt gehanteerd?
- Welke leerhouding wordt van de leerlingen verwacht?

Toetsen, beoordelen en leerlijn

- Tellen de cijfers mee voor het rapport en dus voor de overgang?
- Welk niveau dient bereikt te worden?
- Moeten leerling een toelatingsexamen of auditie doen?
- In welke vakken kan examen worden gedaan?
- Is er aansluiting met MBO of HBO opleidingen?
- Biedt de kunst- of cultuurstroom garantie voor toelating voor een vervolgopleiding?

2.4 Aansluiting met PO, MBO en HBO

Ook binnen het primair onderwijs zijn de kerndoelen⁴ herzien. Deze zijn vanaf september 2005 ingevoerd en binnen het primair onderwijs spreekt men nu ook over leergebieden. Voor het leergebied Kunstzinnige oriëntatie zijn drie kerndoelen geformuleerd:

54 De leerlingen leren beelden, taal, muziek, spel en beweging te gebruiken om er gevoelens en ervaringen mee uit te drukken en om er mee te communiceren.

55 De leerlingen leren op eigen werk en dat van anderen te reflecteren.

56 De leerlingen verwerven enige kennis over en krijgen waardering voor aspecten van cultureel erfgoed.

Centraal binnen dit leergebied staat de kennismaking met kunstzinnige en culturele aspecten in de leefwereld van de leerling. En naast het praktische element binnen dit

4. zie www.cultuurplein.nl/ PO - kijk bij 'beleid en regelingen

leergebied, het zelf doen, krijgen het reflecteren en de kennismaking met cultureel erfgoed een duidelijke plek.

Daarbij is een nieuwe regeling van kracht *'Regeling versterking cultuureducatie in het primair onderwijs'*⁵ die scholen extra stimuleert om cultuureducatie een vaste plek in hun programma te geven.

Aansluiting cultuurklas met het primair onderwijs

De kerndoelen in de onderbouw van het voortgezet onderwijs sluiten aan op de kerndoelen uit het primair onderwijs. Dat betekent voor het voortgezet onderwijs verdere uitwerking van de algemene kunstzinnige oriëntatie (zowel actief, reflectief als receptief), het cultureel erfgoed, maar ook verdere uitwerking van de literaire expressie. Bovendien stimuleert de nieuwe subsidieregeling in het PO de kennismaking van leerlingen met culturele activiteiten buiten de school.

Voor een cultuurklas kan dit betekenen dat leerlingen al met een behoorlijke dosis kennis, houding en vaardigheden de onderbouw binnen stromen. Met name een leerling afkomstig van een cultuurprofiel school in het PO (denk hierbij ook aan de Kunstmagneetscholen, de Brede scholen of de Wanita scholen⁶), zal een bredere kunst en cultuur bagage meenemen.

15

De basiskennis van de instromende brugklassers kan erg uiteenlopen en van verschillend niveau zijn. Hieronder staat een aantal tips hoe daar in het eerste jaar van een cultuurklas op in te spelen:

- het opstellen van een kunsta autobiografie zodat duidelijk in kaart wordt gebracht wat leerlingen kunnen en al gedaan hebben op het gebied van kunst en cultuur
- het opstellen van een cultuurportfolio
- leerlingen auditie laten doen
- het programma afstemmen met scholen uit het primair onderwijs

VO

Hoewel een cultuurschool vaak zelf mag bepalen welke accenten ze wil geven aan de cultuurklas, worden de kerndoelen en eindtermen vaak als uitgangspunt genomen. Gezien de doorlopende leerlijn zal een school het onderbouwprogramma van een cultuurklas, die vaak breed georiënteerd is, laten aansluiten op één of meerdere examenvakken. Indien er geen examenvak wordt aangeboden, of als er behoefte is aan verdieping van het examenvak, kan een school kiezen voor een extra cultuurroute naast, of geïntegreerd met, de examenvakken. Dit kan door middel van het aanbieden van workshops of modules, maar de school kan ook de leerlingen extra aanvullende lessen bieden die aansluiten op het programma. In de Theaterklas Dalton Den Haag worden de CKV3 dramalessen aangevuld met lessen zang, beweging en dramaturgie.

In de praktijk zie je dat het programma van een cultuurklas vaak veel meer biedt dan in

5. zie www.cultuurplein.nl / PO - kijk bij 'versterking CE po

6. zie www.cultuurplein.nl/po/cultuurbeleidschool

de kerndoelen of examenprogramma's wordt geëist. Een cultuurklas biedt daarom bijna altijd extra verdieping en breedte in het programma.

MBO en HBO

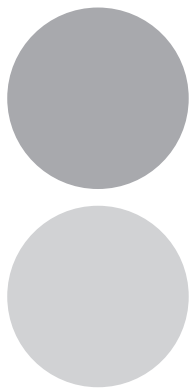
Om de inhoud van het bovenbouwprogramma te bepalen kan worden afgestemd met vervolgopleidingen (MBO of HBO) om de aansluiting te waarborgen of te vergemakkelijken. Programma onderdelen van vooropleidingen (die vele hbo-opleidingen bieden) kunnen op deze manier worden overgenomen. De Theaterklas van de Dalton heeft zijn lessen onder andere afgestemd op het programma van de LOT (Landelijke Oriëntatie voor Toneelscholen) met als doel om leerlingen een grotere kans te geven om te worden toegelaten tot de toneelscholen in het land. Deelname aan een cultuurklas geeft echter geen garantie voor toelating tot een vervolgopleiding omdat een auditie altijd nog de doorslaggevend factor is. Maar het vergroot de kans natuurlijk aanzienlijk. Daarbij heeft het volgen van een cultuurklas het voordeel dat leerlingen al in het voortgezet onderwijs kunnen onderzoeken of de kunstrichting echt iets voor hen is. Dit voorkomt verspilling van schaarse studietijd voor twijfelaars.

Ook voor vervolgopleidingen kan het een winst zijn dat leerlingen met een grotere basis aan kennis, houding en vaardigheden de opleiding binnen komen en dus in de opleiding direct kunnen insteken op verdieping.

De keus aan HBO kunstopleidingen is vrij groot. Bijna elke hogeschool in Nederland biedt er wel één. Er is niet één specifieke internetsite voor alle HBO kunstopleidingen, maar via www.cultuurplein.nl (kijk bij HO - adressen/links - scholen) is informatie te vinden over sites die een overzicht bieden van de scholen in Nederland.

MBO kunstopleidingen zijn er minder. Maar door onder andere de komst van cultuurscholen starten ook steeds meer MBO opleidingen met een kunstopleiding of aanvullende kunstmodules. Kijk op www.mbokunstonderwijs.nl voor meer informatie over MBO kunstopleidingen.

Het leerplan Theaterklas Dalton Den Haag

3

Het leerplan voor de Theaterklas is een document dat inzicht biedt in o.a. de uitgangspunten, doelen, het programma en de afspraken die docenten en directie met elkaar maken over de leerroute die leerlingen in de Theaterklas afleggen.

Voor het opstellen van dit leerplan is gebruik gemaakt van het door SLO opgestelde onderwijskundig ontwikkelformat. Door middel van overlegmomenten en studiedagen hebben de coördinatoren van de Theaterklas vorm gegeven aan het leerplan. Alle ontwikkelingen werden voorgelegd aan de betrokken docenten en directie van de Dalton en de Jeugdtheaterschool Rabarber.

Hieronder wordt het leerplan gepresenteerd, een leerplan voor vier (met een aanzet voor vijf) jaren Theaterklas Dalton Den Haag. Het onderwijs is echter een dynamisch geheel waardoor ook een leerplan een document is dat ieder jaar op basis van de ervaringen uit de schoolpraktijk of veranderingen van buitenaf dient te worden bijgesteld.

20 Voor het leerplan Theaterklas Dalton Den Haag worden de volgende onderdelen beschreven:

3.1 Dalton Den Haag en de Jeugdtheaterschool Rabarber

3.2 Uitgangspunten en doelen

3.3 Programma

3.4 Docentenrollen en leeractiviteiten

3.5 Groepsvormen

3.6 Tijd en plaats

3.7 Toelating en toetsing

3.8 Certificaat en vervolgopleidingen

3.1 Dalton Den Haag en de Jeugdtheaterschool Rabarber

De Jeugdtheaterschool Rabarber te Den Haag is in het jaar 2000 een samenwerkingsproject aangegaan met de Dalton. De opzet was om leerlingen gedurende hun middelbare schooltijd lessen aan de Jeugdtheaterschool te laten volgen waarbij de leerlingen een uitgebreid pakket aan toneel, dans en zanglessen krijgen. Deze lessen worden aangevuld met andere theaterdisciplines zoals: dramaturgie, dansgeschiedenis, grime, licht, decor en kostuumontwerp.

De havo en vwo-leerlingen op de Dalton kunnen kiezen voor de Theaterklas en worden toegelaten op basis van een auditie. De gymnasiumleerling wordt afgeraden om te keizen voor de Theaterklas omdat dit een te grote studiebelasting is. Voor de gymnasiumleerling die toch de Theaterklas wil volgen wordt een individuele oplossing gezocht.

De opleiding duurt 5 jaar en biedt zowel aan havo als vwo-leerlingen meer inhoud dan CKV3 drama. De Theaterklas wordt afgerond in leerjaar 5 voor zowel havo als vwo leerlingen. Het onderdeel CKV2 zal voor vwo-leerlingen in leerjaar 6 worden afgesloten met

een centraal examen. (Als leerlingen ook in vwo 6 hun theatervaardigheden op peil willen houden wordt geadviseerd om deel te nemen aan de LOT (landelijke oriëntatie toneelscholen) cursus die te volgen is op Rabarber.)

Om deel te nemen aan de Theaterklas betalen de ouders of verzorgers van de leerlingen een ouderbijdrage. In 2005 was dit bedrag 450 euro per jaar.

Tip: als een school een samenwerking aangaat met een buitenschoolse instelling, stel dan een samenwerkingscontract op waarin de afspraken met betrekking tot de gezamenlijke doelen, financiën, de taken van de coördinatoren, de inzet van docenten en momenten van overleg worden vastlegd.

Dalton Den Haag is een school voor havo, vwo en gymnasiumleerlingen, en telt ongeveer 950 leerlingen. Dalton Den Haag is een school waar de visie op onderwijs en de uitwerking daarvan in de dagelijkse praktijk zijn gebaseerd op de uitgangspunten van het daltononderwijs: zelfstandigheid, verantwoordelijkheid en samenwerken. De leerlingen leren in een veilige en overzichtelijke omgeving, waar een sfeer heerst van onderlinge betrokkenheid. Vanaf de brugklas leren de leerlingen om te gaan met verantwoordelijkheid, zelfstandigheid en de mogelijkheden van samenwerken. Deze attitudes worden ontwikkeld en begeleid door vakdocenten en mentoren tijdens de klassikale uren en de daltonuren. De Dalton hecht grote waarde aan culturele, creatieve en kunstzinnige vorming van de leerlingen. Er is dan ook een duidelijke plaats voor cultuur vakken ingeruimd in het curriculum van de onderbouw (muziek, tekenen, techniek, handvaardigheid, drama, lichamelijke expressie en voorbereidend CKV) en er is de Theaterklas. Maar ook buiten lesverband zijn er volop activiteiten zoals het open podium, de bandjesavond, toneel, de foto-club. Dit jaar wordt er voor het eerst een pop-event georganiseerd op de Dalton waar alle Haagse scholen aan kunnen deelnemen. Dit moet een jaarlijks terugkerend festival worden.

21

De theaterklassen hebben een belangrijke bijdrage geleverd aan de profilering van Dalton Den Haag als culturele school. Het was de eerste keer dat onze school een intensieve samenwerking is aangegaan met een instelling buiten de school en het reguliere onderwijs. Hierdoor zijn we in contact gekomen met een heel nieuw netwerk van mensen die ons 'voeden' met andere beelden en ideeën over (cultuur)onderwijs. Heel inspirerend.
Mieke Rutten, schoolleider, Dalton Den Haag

De Jeugdtheaterschool Rabarber Den Haag
Rabarber wil een school zijn waar kinderen, jongeren en jongvolwassenen plezier halen

uit toneelspelen en zich in groepsverband en individueel kunnen ontwikkelen op theateraal gebied onder leiding van deskundige jonge en innovatieve theatermakers. Hierbij hanteert Rabarber een zestal doelstellingen:

1. Ontwikkeling van sociale en creatieve vaardigheden

De meerwaarde die Rabarber met het lesprogramma aan de persoonlijke ontwikkeling van de leerlingen meegeeft bevordert zowel de sociale als de creatieve vaardigheden. De toneel-, dans- en zanglessen dragen zowel bij aan verbale en non-verbale communicatieve vaardigheden, motoriek, presentatie, functioneren binnen een groep, spelenderwijs leren reflecteren als aan de persoonlijke creatieve ontwikkeling binnen het theatervak.

2. Het vormen van een stevige basis

Rabarber gelooft dat toneelspelen een ambacht is en begint met het leren beheersen van de basale vaardigheden. Deze vaardigheden zijn het gereedschap om de eigen creativiteit vorm en inhoud te geven en om te leren kijken naar jezelf, anderen en naar professionele voorstellingen.

3. Talentontwikkeling en verdieping middels een langlopend leerlijn

Rabarber wil leerlingen de mogelijkheid bieden om zich over meerdere leerjaren te ontwikkelen binnen het theatervak. Rabarber wil leerlingen die talent hebben de kansen bieden dit talent te blijven ontwikkelen, zodat zij de lijn gestart bij Rabarber door kunnen zetten in een vervolgstudie of op een van de hogescholen voor de kunsten.

4. Spelen in een productie

Rabarber gelooft dat het spelen in een productie of werkplaats een essentieel onderdeel moet zijn van elke theateraal leertraject. Door spelen in een productie worden (ook) vaardigheden als samenwerken verantwoordelijkheid, solidariteit en respect aangeleerd, en wordt het reproductievermogen van de leerlingen vergroot.

5. Meer jeugd naar theater

Rabarber gelooft in het 'kinderen voor kinderen'-effect waarbij jeugd speelt voor jeugd. Deze manier van theater aanbieden aan kinderen, jongeren en jongvolwassenen vergroot de identificatie, is laagdrempelig en daardoor toegankelijk. Rabarber vindt het belangrijk om meer jeugd naar theater te laten kijken en denkt mede door een repertoirekeuze die in hun belevingswereld past dit effect te bereiken.

6. Broedplaats voor innovatief amateurtheater Rabarber wil middels het aantrekken van innovatieve en ambitieuze theatermakers, choreografen en vormgevers een positieve en vernieuwende impuls geven aan het amateurtheater in de eigen regio.

Als ik de leerlingen aan het eind van het jaar zie schitteren in een presentatie of voorstelling dan weet ik weer waarom we met zijn allen met dit prachtige vak bezig zijn. Een theaterleerling te zien spelen in Theater Merlijn is magie in optima forma.”

Rebecca van Leeuwen, directeur Jeugdtheaterschool Rabarber.

Winst voor de Dalton:

De Dalton kan gebruik maken van de professionele docenten van Rabarber en natuurlijk de faciliteiten op de Theaterschool Rabarber. Door deze samenwerking kan de Dalton zich nog meer als cultuurschool profileren.

Winst voor Rabarber:

Het is uniek dat Rabarber kan meerwerken aan het vak drama in de onder- en bovenbouw van het voortgezet onderwijs. Daarbij ziet Rabarber winst in het uitdragen van de pedagogische waarde van het vak en het meewerken aan meervoudige intelligentie middels de theatervakken. Rabarber wil op deze manier haar visie verder ontwikkelen en uitdragen.

Bovendien wordt de Theaterschool vooral door de reguliere Jeugdtheaterschool leerlingen na schooltijd gebruikt en krijgt het gebouw door de Dalton Theaterklassen overdag ook een invulling die met jeugd en theater te maken heeft. En naast meer naamsbekendheid is het een winst dat docenten van de Jeugdtheaterschool Rabarber kunnen werken met zeer gemotiveerde leerlingen.

23

3.2 Uitgangspunten en doelen

De Dalton en Rabarber hebben de volgende uitgangspunten opgesteld:

1. Talentvolle leerlingen met veel enthousiasme en motivatie worden toegelaten op basis van een auditie.
2. De Theaterklas duurt 5 jaar en is er voor havo en vwo-leerlingen.
3. De Theaterklas is voor leerlingen die durven te groeien in hun ontwikkeling betreffende theatervaardigheden.
4. Het onderwijs in de Theaterklas sluit aan bij het Daltononderwijs en is gericht op ervaringsgericht onderwijs en biedt een evenwichtige combinatie van theorie, zelf doen en kijken naar.
5. De praktijklessen vinden plaats op de locatie van de Jeugdtheaterschool Rabarber.
6. De lessen in de Theaterklas dienen voor zover noodzakelijk afgestemd te worden met de vakken die op school gegeven worden.
7. De Theaterklas op de Dalton biedt in de bovenbouw een verdiepend programma aan op basis van CKV3 drama.

8. De CKV2 lessen worden afzonderlijk gegeven op de Dalton, wel is er afstemming met het programma van de Theaterklas.
9. Om deel te nemen aan de Theaterklas betalen de ouders of verzorgers van de leerlingen een ouderbijdrage. In 2005 was dit 450 euro per jaar. Hiervan worden o.a. de extra theaterlessen bekostigd.
10. In de onderbouw wordt een aantal uren van lessen zoals bijvoorbeeld lichamelijke oefening, muziek of Nederlands met lessen uit de Theaterklas gecompenseerd. Dus voor de Theaterklas leerlingen komen een paar uur van de reguliere lessen uit het onderbouwprogramma te vervallen.
11. Vanwege de eigen bijdrage van ouders, maar ook vanwege het uitgebreide programma dienen leerlingen eigen tijd te investeren.

24

Het belangrijkste doel van de Theaterklas is om leerlingen plezier te laten ervaren in het spelen en dat ze het beseft krijgen dat ze samen een verhaal kunnen vertellen door middel van theater.

May van Rhee, coördinator Theaterklas, Jeugdtheaterschool Rabarber

De doelen:

1. Leerlingen leren plezier hebben in het spelen van theater.
2. Leerlingen ontwikkelen hun theater-, dans- en zangvaardigheden op een intensieve manier.
3. Leerlingen moeten weten en leren dat ze een verhaal te vertellen hebben.
4. Leerlingen moeten de rol weten van theater door de geschiedenis heen.
5. De Theaterklas leerlingen ontwikkelen een brede kijk op theater.
6. Het Theaterklas programma draagt bij aan het ontwikkelen van meervoudige intelligentie bij leerlingen.
7. Na het succesvol afronden van de Theaterklas Dalton krijgen de leerlingen het certificaat 'Dalton Theaterklas'.
8. Het programma van de opleiding streeft naar een optimale aansluiting op HBO Kunstopleidingen.

3.3 Programma

Het programma voor de Theaterklas is opgesteld op basis van de uitgangspunten en doelen voor de Theaterklas, de kerndoelen, het nieuwe examenprogramma CKV2,3 drama (vooral het CKV3 drama gedeelte, zie bijlage I) en ideeën van de coördinator en docenten van de Theaterklas. Daarbij vormde in de bovenbouw het programma van de LOT (landelijke oriëntatie toneelscholen) een grote inspiratie.

Het Theaterklas programma is een programma geworden waarbij leerlingen zowel in de

onder- als bovenbouw lessen spel, dans en zang krijgen. Daarbij worden de lessen aangevuld met andere theaterdisciplines zoals: dramaturgie, dansgeschiedenis, grime, licht, decor en kostuumontwerp. Dus meer dan CKV3 drama alleen.

In het onderstaande wordt het programma beschreven voor leerjaar 1 en 2, leerjaar 3 en leerjaar 4 en (een aanzet tot) 5. De havo en vwo-leerlingen volgen hetzelfde programma dat minimaal voldoet aan het programma van CKV3 drama (vwo). Er is geen differentiatie, maar tijdens de lessen wordt wel gekeken naar ieders leerbehoefte en waar mogelijk zal een docent hier op inspelen. Tussen het aangeboden programma van havo en vwo zit voor wat betreft het CKV3 drama gedeelte dus geen verschil.

CKV2

De school gaat uit van een koppeling tussen CKV2,3, het vormt één examenvak. Wel worden de verschillende onderdelen door andere docenten gegeven, het CKV3 gedeelte door docenten van Rabarber en het CKV2 gedeelte door de CKV2 docent van Dalton Den Haag.

De CKV2 docent richt zich op het eindexamenprogramma van CKV2 (zie bijlage II). Daarbij zorgt de CKV2 docent voor zoveel mogelijk afstemming met het Theaterklas programma in de bovenbouw.

Uitgangspunten voor het inhoudelijk programma:

1. Voor de Theaterklas leerlingen gelden de algemene onderwijsdoelen.
2. Van de Theaterklas leerlingen wordt verwacht dat ze een studieuze en initiërende houding hebben, naar elkaar kunnen kijken en luisteren, zich zelf kunnen presenteren en kunnen reflecteren op hetgeen ze bij zichzelf en anderen ervaren.
3. Het programma in de onderbouw komt overeen met de kerndoelen die geformuleerd zijn voor de nieuwe onderbouw.
4. Het inhoudelijk programma in de bovenbouw komt minimaal overeen met de eindtermen van CKV 3 drama.
5. Naast het vak drama krijgen de leerlingen zowel in de onderbouw als bovenbouw les in zang (in relatie tot theater) en beweging/dans (in relatie tot theater). Verder vele extra vakken zoals decor, grime, maskers etc.
6. Het programma legt een accent op een ruime verkenning van het culturele theatererfgoed.
7. Het programma biedt diverse begeleidingstrajecten die leerlingen leert om hun verhaal te vertellen m.b.v. theaterelementen.
8. Het programma is gericht op het ontwikkelen van creatieve en kunstzinnige theatercompetenties en gaat daarbij in op de sociale en emotionele vorming, motorische ontwikkeling en presentatievaardigheden van de leerlingen.

Leerlijn Theaterklas Dalton

- In het eerste leerjaar is het belangrijk dat de leerling de spelrealiteit durft aan te gaan en durft vol te houden.
- In het tweede jaar moet de leerling zich daarbij bewust worden dat alles op het podium een theatrale zeggingskracht kan hebben. Hij moet zich bewust worden van het ensemble waar hij deel vanuit maakt.
- In het derde leerjaar dient de podiumhouding van een leerling over te gaan van een oriënterende naar een initiërende houding en onderzoeken de leerlingen meerdere aanverwante disciplines. In dit jaar staat conceptualisering centraal en de vertaling daarvan naar de grote productie. Daarbij is reproductie van het stuk noodzakelijk omdat het meerder malen wordt gespeeld.
- In de bovenbouw bestudeert de leerling een aantal stijlen en periodes uit de theatergeschiedenis. Hij integreert 4 vakken (dramaturgie, spel, beweging en zang) in korte stijlpresentaties. In het 5e leerjaar ligt de nadruk op zelfregie, de leerlingen komen met een idee voor een stuk. In dit leerjaar kan de leerling laten zien hoever hij is met de theatermakerkant. Daarbij dient een leerling aan te tonen dat hij zich breed heeft verkend op het gebied van theater en dat hij met behulp van de theaterelementen een verhaal kan vertellen en dit kan tonen in een productie.

'Muziek en zang staan in relatie tot theater. Daarom moet je als muziekdocent niet verwachten dat het leerlingen zijn die allen geweldig kunnen zingen. Het zingen in combinatie met de presentatie en beweging staat in mijn lessen centraal.'

Pim Overduin, docent zang, Jeugdtheaterschool Rabarber

Programma leerjaar 1 en 2

Het programma in de eerste twee jaren van de onderbouw is erop gericht dat leerlingen zich breed oriënteren op het gebied van theater, dat ze 'speldurf' ontwikkelen en dat ze na twee jaar de basiselementen van het theatervak beheersen.

Programma onderdelen in leerjaar 1 en 2 zijn:

1. Oriënteren op het theatervak
2. Kennismaken met het theatervak
3. Leren van basisbegrippen theater
4. Ontwikkelen van vaardigheden op het gebied van dans, zang, tekst en spel
5. Een korte kennismaking met de vakken dramaturgie, grime, danscompositie en dansgeschiedenis

(De leerdoelen per vak staan beschreven in bijlage III)

Programma leerjaar 3

Leerjaar 3 is een overgangsjaar. In dit jaar gaan leerlingen toewerken naar het programma uit de tweede fase en worden de leerlingen aangesproken op hun "theatermakers-

kant". In het eerste deel van dit jaar volgen de leerlingen workshops met thema's uit de theatervormgeving. In het tweede deel maken de leerlingen een theaterproductie. De workshops in dit jaar worden gegeven door professionals uit de theaterpraktijk. De workshops bestaan uit de volgende theatervormgevingsvakken: decor, kostuums, licht en theatermuziek. De leerlingen maken hierbij kennis met het doel, de functie en het concept van theatervormgeving.

Bovendien ontwerpen de leerlingen deelproducten (maquettes, kostuumontwerp, lichtontwerp en een muzikaal arrangement) die in de tweede helft van het jaar gebruikt kunnen worden bij de vormgeving van de theaterproductie. De theatervormgevers zijn dezelfde mensen als de workshopdocenten. De leerlingen geven als het ware de professionele inspiratie.

De lessen spel, dans en zang (iedere week 1 uur) gaan in dezelfde lijn als de eerste twee jaar door. In de tweede helft van het jaar worden deze lessen geïntegreerd in de productie. Binnen de lessen, workshops en repetities voor de productie staat verdere verdieping en ontwikkeling van hun theatervaardigheden centraal. Op het theoretisch vlak zullen leerlingen een verkenning doen betreffende het culturele theatererfgoed.

(De leerdoelen van leerjaar 3 staan beschreven in bijlage IV)

De leerlingen gaan 3 keer per jaar naar een voorstelling kijken. Deze voorstellingen worden zoveel mogelijk gekoppeld aan de lessen. Van de leerlingen wordt verwacht dat ze verslag doen van de voorstelling en erop reflecteren. In de eerste drie jaar doen ze dit mondeling met de theaterdocent, vanaf het 4e jaar doen ze dit schriftelijk.

May van Rhee, coördinator Theaterklas, Jeugdtheaterschool Rabarber

Programma leerjaar 4 en 5

Het programma in de bovenbouw is erop gericht om leerlingen zoveel mogelijk zelfstandig te laten ontdekken met welke stijlelementen ze een podiumverhaal willen vertellen. Het programma voor CKV3 drama voor het vwo vormt het uitgangspunt, maar wordt op vele fronten aangevuld.

Uitgangspunt voor het leerjaar 4 en 5

1. Als aanvulling op CKV3 drama zijn lessen zang en beweging verplicht.
2. Leerlingen werken in zowel leerjaar 4 als 5 toe naar theaterpresentaties.
3. De vakken CKV2 en CKV3 drama zijn gekoppeld en vormen één examenvak.
4. Het vak CKV2 werkt toe naar een centraal examen. Havo-leerlingen sluiten dit in leerjaar 5 af en vwo-leerlingen in leerjaar 6.
5. Het vak CKV3 drama werkt toe naar een praktisch schoolexamen. Zowel havo als vwo-leerlingen sluiten dit in leerjaar 5 af.
6. De Theaterklas leerlingen krijgen CKV2 aangeboden in combinatie met leerlingen die CKV3 beeldend hebben gekozen.

7. Bij CKV1 kunnen leerlingen waar mogelijk de activiteiten zo kiezen dat ze passen binnen het programma van de Theaterklas.
  8. De theorie over theatergeschiedenis/erfgoed wordt aangeboden in een begrijpelijke context voor leerlingen, dus met voorbeelden uit de belevingswereld van leerlingen en zoveel mogelijk direct gekoppeld aan een praktijkles.
- (Zie bijlage V voor een uitgebreide omschrijving van het programma van leerjaar 4 en 5).

Afstemming

De coördinator van de Theaterklas van Rabarber zorgt voor inhoudelijke afstemming van de lessen door overleg met de docenten drama, zang, beweging en alle workshopdocenten. Eveneens vindt overleg plaats met de beide directies. Daarnaast is het streven om minimaal twee keer per jaar een docentenbijeenkomst te organiseren voor docenten van Rabarber en Dalton Den Haag. Tijdens deze bijeenkomsten wordt onder andere het programma van de Theaterklas gepresenteerd, waarbij docenten van de reguliere vakken kunnen aangeven hoe ze hierop kunnen aansluiten. Gezamenlijk wordt besproken wat mogelijk is en hoe het één en ander kan worden gerealiseerd.

De docent CKV2 heeft vooral contact met de coördinator van de Theaterklas en zoekt naar afstemming waar mogelijk.

Tijdens een bijeenkomst met docenten van de Dalton en docenten van Rabarber hebben we op een groot vel papier in een soort tijdsbalk het inhoudelijk programma van de Theaterklas gepresenteerd. De Dalton docenten konden hierop reageren en kregen direct al ideeën hoe ze op verschillende programma onderdelen konden aansluiten.

Cynthia Elsinga, afdelingsleider (en coördinator Theaterklas), Dalton Den Haag

Voorbeelden van afspraken, afkomstig uit de docentenbijeenkomst van juni 2005:

Leerjaar 1/2

In het eerste leerjaar zal het thema portrettekenen in periode 1 plaats vinden, in periode 2 volgt handvaardigheid met het maken van maskers en in periode 3 en 4 gaat de Theaterklas in op het spelen met maskers en grime.

leerjaar 3

In het derde leerjaar zal er worden gezocht naar afstemming zijn tussen geschiedenis (dat de mythologie behandelt) en de Theaterklas die ook in dit jaar de Grieken op het programma heeft staan. De docenten gaan dit verder uitwerken.

leerjaar 3

In de periode voorafgaande aan de workshop licht en theatermuziek zal het vak natuur-

kunde de natuurkundig kant behandelen van licht en geluid.

Algemeen

Elke jaar zijn er producties van de Theaterklas. Het vak tekenen zal in haar programma opnemen dat er affiches worden gemaakt.

Verslagen

De verslagen die leerlingen schrijven in leerjaar 3 en 4 over de activiteiten die ze hebben ondernomen zullen ook bij het vak Nederlands worden bekeken.

3.4 Docentenrollen en leeractiviteiten

De leerlingen uit de Theaterklas krijgen voornamelijk les van de docent drama, de docent zang en de docent beweging/dans. Dit zijn de kerndocenten die de meeste contact-uren hebben met de leerlingen uit de Theaterklas. Daarnaast zijn er de workshopdocenten die gekozen zijn vanwege hun professie als decorbouwer, lichttechnicus, kostuumontwerp, regisseur/ acteur of danser, choreograaf, musicus, theatervormgever (in een specifieke stijl) of dramaturgie.

29

De leerlingen van de Theaterklas leren met name in groepsverband. Ze oefenen vaak in kleine groepjes en indien wenselijk oefenen ze individueel. Bij het vak zang zullen leerlingen meer individueel oefenen aan hun zangkwaliteiten.

Elke docent heeft een begeleidende en coachende rol. Dit houdt in dat een docent zoveel mogelijk uitgaat van de leerling en deze waar nodig stimuleert, enthousiasmeert, instrueert, informeert maar ook corrigeert. Het doel is altijd om de leerling uit te dagen en in ontwikkeling te laten groeien. Daarbij is het onderwijs gericht op zelfwerkzaamheid (o.a. een uitgangspunten van het daltononderwijs) zodat leerlingen de ruimte krijgen om zelfstandiger kennis en vaardigheden betreffende het theatervak te ontwikkelen.

Met name in leerjaar 5 krijgen de leerlingen grote vrijheid en werken zelfstandig naar een productie toe. De begeleiding van de docent is hier dus gericht op zelfsturing. Dit houdt in dat de docent vooral de rol heeft als coach om ondersteuning te bieden bij het schrijven, de regie, de choreografie, de muziek en de theatervormgeving.

De leerlingen uit de Theaterklas herken je meteen. Als ze een spreekbeurt moeten doen maken ze er als het ware direct een kleine voorstelling van met attributen, kostuums, muziek en soms zelfs ook toepasselijke bewegingen erbij.

Een docent Nederlands, Dalton Dan Haag

3.5 Groepsvormen

De Theaterklas is een afzonderlijke klas. Ook bij de reguliere vakken in de onderbouw zitten ze bij elkaar in dezelfde klas. In het 1e en 2e leerjaar wordt de klas tijdens de theaterlessen gesplitst. Een groep van 28 leerlingen is te groot voor de theaterlessen. In het 3e leerjaar wordt de klas eveneens in de eerste helft van het jaar gesplitst, maar in de tweede helft werkt de hele klas toe naar een productie.

In het 4e en 5e leerjaar zitten leerlingen alleen tijdens de Theaterlessen bij elkaar in de groep. Deze leerlingen krijgen per week 2 uur gezamenlijk les voor de theorie onderdelen en (koor)zang en 3 uur in gesplitste groepen voor drama en beweging. Als een docent afwezig is worden de groepen samengevoegd om lesuitval te voorkomen.

30

3.6 Tijd en plaats

In de onderbouw (klas 1, 2 en 3 havo/vwo) krijgen de leerlingen 5 uur per week lessen dans, drama en zang. In de bovenbouw krijgen de leerlingen 1 of 2 uur CKV2 op de locatie van Dalton Den Haag en 3 uur CKV3 drama plus 2 uur aanvullende theaterlessen (zoals zang, dramaturgie en andere aanvullende workshops) op de locatie Rabarber, dus ook in totaal 5 theaterlessen in de bovenbouw (zie onderstaand schema met urenverdeling). In de onderbouw zijn deze lessen op Rabarber in 1 dag gecompriemd. Voor de bovenbouw was splitsing op 2 middagen noodzakelijk in verband met de profielkeuzes. De lessen op Rabarber worden gegeven door docenten van Rabarber. De andere dagen zijn de leerlingen op school aanwezig en krijgen les van docenten van de Dalton.

Lessenverdeling:

	4 havo	5 havo	4 vwo	5 vwo	6 vwo
CKV2	1	2		2	2
CKV3 drama	3 (+2)	3 (+2)	3 (+2)	3 (+2)	

Urenverdeling in de Theaterklas

Hieronder wordt per leerjaar aangegeven hoeveel uren de Theaterklas leerlingen les krijgen en welke onderdelen er worden gegeven.

Leerjaar 1 en 2

Leerlingen krijgen in het eerste en tweede leerjaar in 32 weken 5 lessen per week les. Daarbij besteden ze tijd aan voorstellingen, generales en het geven van presentaties.

De lessen in het eerste jaar bestaan uit:

- 1 uur zang
- 1 uur tekst
- 1 uur dans
- 2 uur spel
- 3 maal een voorstelling bezoeken (2 theater, 1 dans)

De lessen in het tweede jaar bestaan uit:

- 1 uur zang
- 1 uur dans
- 2 uur spel

Daarbij worden de lessen aangevuld met de variabele lessen:

- 4 uur grime (per jaar)
- 7 uur dramaturgie (per jaar)
- 5 uur danscompositie (per jaar)
- 10 uur tekst (per jaar)
- 4 uur maskerspel (per jaar)
- 3 maal een voorstelling bezoeken (2 theater, 1 dans)

31

Leerjaar 3

Leerjaar drie bestaat uit 2 periodes. In de 1e periode (augustus tot januari) krijgen de leerlingen in de ochtend les in zang, dans en spel. In de middag volgen ze de workshops in de theatervormgevingsvakken. In de 2e periode (januari tot zomervakantie) komen de workshops te vervallen. Hiervoor in de plaats komt de regie en repetitie van de productie.

Ochtendprogramma 1e en 2e periode:

- 1 uur zang
- 1 uur spel
- 1 uur dans

Middagprogramma 1e periode:

- 3 maal 2 uur lichtontwerp
- 3 maal 2 uur kostuumontwerp
- 3 maal 2 uur decorontwerp
- 3 maal 2 uur theatermuziek
- 2 maal 2 uur productieleiding.

Middagprogramma 2e periode:

2 uur regie / repetitie (waarbij 1 uur zang, plus 1 uur choreografie)

Tijdens het ochtendprogramma worden de groepen gesplitst. Dit geldt ook voor het middagprogramma in de 1e periode. Tijdens het middagprogramma in de 2e periode wordt er klassikaal gewerkt waarbij de groep op basis van de verschillende scènes wordt ingedeeld.

Leerjaar 4 en 5

In het vierde en vijfde leerjaar wordt het programma specifiek afgestemd op het vak CKV2,3 drama. Deze twee jaren zijn opgebouwd uit een aantal blokken waarin een specifieke theaterstijl en periode in de theatergeschiedenis centraal staat.

De drama-, beweging- en zanglessen worden door gespecialiseerde (gast)docenten gegeven en alle lessen zijn gelinieerd aan het stijlonderzoek. De leerlingen sluiten een blok af met een geïntegreerde (zang, beweging, drama) theatrale presentatie.

32

De leerlingen krijgen 1 uur theorieles en 1 uur zang (klassikaal) en 3 uur (in halve klas) praktijkles op Rabarber. De praktijklessen bestaan in de lijn met de onderbouw nog steeds uit drama/spel (1,5 uur) en dans of beweging (1,5 uur). Tijdens de theorielessen is ruimte ingebouwd voor dramaturgie en stijl-informatie. De leerlingen bezoeken 3 à 4 voorstellingen in het kader van CKV 1. Geadviseerd wordt om voorstellingen te kiezen die aansluiten bij de stijlperiode van het blok. Schriftelijke rapportage is hierbij vereist.

Het programma van het 5e leerjaar is in het rooster en de exacte vakin-vulling anno 2005 nog in ontwikkeling.

De leeromgeving

De leeromgeving van een leerling moet tegemoet komen aan de behoefte van leerlingen om grenzen te verleggen en uitdagingen aan te gaan. De omgeving moet inspireren. Om die reden en vanwege het feit dat het praktisch handiger is om de leerlingen les te geven op de locatie van Rabarber, vinden de Theaterklas lessen niet op school plaats. Rabarber bezit namelijk 4 dramalokalen waarbij spiegelwanden, geluidsinstallatie, licht en muziek aanwezig zijn. Tv- en videoapparatuur zijn ook aanwezig. Daarnaast is er een grote ruimte met allerlei rekvisieten en het belangrijkste is dat er een echt theater (van het inpandige Theater "Merlijn") is waar leerlingen hun producties kunnen presenteren en natuurlijk ook kunnen oefenen. Een locatie die alle faciliteiten in huis heeft. Bovendien ademt het gebouw de sfeer uit van theater met een echte kassa, theatercafé en kleedkamers, dus een en al theaterinspiratie.

De Dalton bezit weliswaar een aula waar ook theaterspots aanwezig zijn en een podium, maar deze ruimte wordt ook als kantine gebruikt. Het repeteren en doorlopen van een stuk tijdens de lunch gaat daarom moeilijk en het podium is voor de theaterklaspresentaties te klein. Bovendien is het logistiek heel moeilijk om de theaterklasdocenten te laten pendelen tussen het Rabarbergebouw en de Dalton omdat dit 30 minuten reizen is.

Daarom is gekozen om de lessen, de presentaties en producties in het gebouw van Rabarber en Theater "Merlijn" te laten plaatsvinden. Een maal per jaar geven we presentaties op de open dag van Dalton Den Haag.

May van Rhee, coördinator Theaterklas, Jeugdtheaterschool Rabarber

3.7 Toelating en toetsing

Een belangrijke rol van beoordelen vind ik dat je leerlingen ermee kunt monitoren. Het is belangrijk om leerlingen duidelijk te maken wat ze kunnen en hoe dit in relatie staat met het gewenste niveau van de Theaterklas.

Daphna Plaschkes, docent drama, Jeugdtheaterschool Rabarber

Toetsen en beoordelen binnen de Theaterklas heeft vooral als doel om de ontwikkeling van leerlingen te monitoren en het niveau te bepalen van de leerling, maar ook om de kwaliteit van de lesinhouden van de Theaterklas te bewaken en bij te stellen. Naast de jaarlijkse rapporten (3 per jaar) en toetsen kent de leerroute binnen de Theaterklas drie belangrijke beoordeel momenten:

33

I Auditie voor het eerste leerjaar

Leerlingen moeten auditie doen voor de Theaterklas. Ook leerlingen die van 3 havo komen en in 4 havo willen instromen in de Theaterklas moeten auditie doen. Tijdens de audities hanteren de docenten de toelatingscriteria die zij zelf hebben opgesteld (zie bijlage VI).

II Groenlicht voor toelating naar tweede leerjaar en verder

Tijdens het eerste leerjaar wordt gekeken of een leerling voldoende aanleg en enthousiasme heeft om de Theaterklas tot aan klas 5 te volbrengen. Aan het einde van dit jaar is er een 'groenlicht' waarbij leerlingen worden getoetst aan de door de docenten opgestelde criteria. Ook wordt van de leerling gevraagd wat zij zelf willen leren of ontwikkelen. In uitzonderlijke gevallen kan dit ook worden toegepast voor derde en vierde jaarsleerlingen.

III Eindexamen

In deze periode voorafgaande aan het eindexamen hebben leerlingen kunnen laten zien dat ze zich hebben ontwikkeld en hun eigen kwaliteiten hebben ontdekt en uitgebreid. De Theaterklas wordt afgesloten met het CKV3 examen voor het vak drama.

Signaleringsgesprekken

Het eerste jaar kan gezien worden als een jaar waarin de leerling kan wennen aan de Theaterklas en kan laten zien wat hij kan. Bovendien is het een jaar waarin vooral de docenten kijken of de leerling op zijn plek is en het gewenste niveau van de Theaterklas aan kan. Om verrassingen betreffende het niet doorstromen van een leerling te voorkomen wordt in dit eerste jaar meerdere malen expliciet met de leerlingen de voortgang besproken. Na het 2e rapport vinden daarvoor signaleringsgesprekken plaats met ouders van leerlingen waarvan het vermoeden bestaat dat zij niet het niveau van de Theaterklas aan kunnen. Voor twijfelgevallen is dit vroegtijdig benoemen van groot belang.

Leerjaar 1 groenlicht procedure:

- Regelmatig wordt met de leerlingen klassikaal besproken hoe zij vinden dat hun ontwikkeling gaat.

34 Het doel is om de leerlingen bewust te maken van het niveau van hun kennis, houding en vaardigheden op het gebied van theater.

- De drie geschreven rapporten zullen met de leerlingen worden besproken.
- De leerlingen die een twijfelgeval vormen krijgen halverwege het schooljaar gerichte aanwijzingen zodat ze nog een half jaar de tijd hebben om hun ontwikkelpunten te verbeteren. De mogelijkheid bestaat dat de leerling zal worden verwezen naar extra lessen buiten schooltijd.

Drie rapporten per jaar

Gedurende het jaar krijgt een leerling drie geschreven rapporten (zie bijlage VII) met daaraan gekoppeld een cijfer. Dit cijfer komt ook op het Dalton rapport te staan. Voldoet een leerling aan de gestelde eisen voor de Theaterklas dan wordt een leerling bevorderd naar een volgende fase.

Bestaat er twijfel over het niveau waarop de leerling de (eind)criteria beheerst dan zullen de docenten in overleg met de leerling en ouders bepalen of er doorstroom gewenst is of niet. Uitzonderingen kunnen altijd apart besproken worden, maar in geval van onenigheid zijn het de docenten die het uiteindelijke oordeel vellen. Met name in de leerjaren 3 tot en met 5 zullen de leerlingen ook zelf een rapport moeten invullen. Leerlingen kunnen op deze manier nagaan of hun eigen oordeel overeenkomt met het oordeel van de docent en andersom.

'Alleen een cijfer geven geeft te weinig informatie over de voortgang van een leerling, daarom geven wij een geschreven rapport. Op basis van dit rapport kennen wij een cijfer toe dat op het schoolrapport komt te staan'

Judith van der Klink, docent dans, Jeugdtheaterschool Rabarber

Afspraken met betrekking tot de weging van de cijfers juni 2005:

- Het vak spel telt 2 maal, dans 1 maal en zang 1 maal.
- Indien een leerling 2 maal een eindcijfer met een 5 heeft voor spel en voor zang en dans een 6 dan krijgt de leerling het advies om te stoppen met de Theaterklas (2 maal 5 =10 plus $12:4=5.5$). Het eindcijfer van spel is doorslaggevend.
- Indien een leerling 2 maal een eindcijfer met een 5 heeft voor dans en zang, maar een 7 voor spel dan dient deze leerling uitvoerig besproken te worden (2 maal 7=14 plus 2maal 5=10 samen $24:4=6$).
- Heeft een leerling voor spel een 6, voor dans een 5 en voor zang een 5 dan komt het gemiddelde niet hoger dan een 5.5 ($12+10=22:4=5.5$) en zal deze leerling het advies krijgen te stoppen.

Zittenblijvers

De prestaties in de Theaterklas staan los van de prestaties van de leerling tijdens de reguliere vakken en tellen dus ook niet mee voor het rapport op de Dalton.

Als een leerling blijft zitten vanwege zijn prestaties bij de reguliere vakken kan een leerling kiezen om 1 jaar met de Theaterklas te stoppen. Maar de mogelijkheid bestaat dat deze leerling ook de Theaterklas doubleert. Deze leerling krijgt dan extra accenten in het programma aangeboden om hem toch te blijven motiveren en prikkelen.

Als de prestaties in de Theaterklas onvoldoende zijn en de andere vakken voldoende wordt een leerling bevorderd naar het volgende leerjaar van het reguliere Dalton-programma. De leerling kan dan niet plaatsnemen in het volgende leerjaar van de Theaterklas. In dit geval zal door middel van overleg worden bepaald of een leerling zal moeten stoppen.

35

3.8 Certificaat en vervolgopleidingen

Een leerling die de Theateropleiding Dalton Den Haag heeft afgerond voldoet naast alle eindtermen die zijn opgesteld voor het vak CKV3 drama daarbij ook aan de criteria die zijn opgesteld omtrent het vak zang en dans (in relatie tot theater).

Bovendien wordt het programma op diverse fronten aangevuld met verdiepende en verbredende workshops. Het certificaat laat dus zien dat leerlingen meer hebben gedaan dan alleen CKV3 drama en 5 jaar lang de uitgebreide Theaterklas op de Dalton hebben gevolgd.

Vervolg HBO

Het certificaat kan gebruikt worden als ondersteuning tijdens aanmelding voor HBO theateropleidingen. Zoals al gezegd is sluit het programma van de Theaterklas nauw aan bij

de LOT (landelijke oriëntatie toneelscholen), maar biedt geen garantie voor toelating. De audities op de HBO-opleidingen zijn nog steeds doorslaggevend. Wel blijkt dat leerlingen uit de LOT een brede kennis en ervaring hebben en vaker worden toegelaten op Theatervolgopleidingen. Dit is ook de verwachting voor de leerlingen van de Theaterklas Dalton Den Haag.

Naast het spelen zelf biedt de Theaterklas natuurlijk ook een brede basis voor wat betreft de meer theoretisch kant van het theater. Met name dramaturgie, tekst, literatuur en scenario schrijven komen aanbod. Deze extra kennis en vaardigheden maakt dat leerlingen ook kunnen kiezen voor een studie Theaterwetenschappen of een schrijversopleiding. De aandacht voor de theatervormgevingsvakken biedt daarbij natuurlijk ook diverse mogelijkheden voor doorstroming.

Bijlagen

Bijlage I

Concept

Examenprogramma culturele en kunstzinnige vorming 3 Drama havo/vwo

Drama havo

Het eindexamen

Het eindexamen bestaat uit het schoolexamen.

40

Het examenprogramma bestaat uit de volgende domeinen:

Domein A	Vaktheorie
Domein B	Praktijk
Domein C	Oriëntatie op studie en beroep.

Het schoolexamen

Het schoolexamen heeft betrekking op de domeinen A, B en C, en indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: andere vakonderdelen, die per kandidaat kunnen verschillen.

Indien op het schoolexamen ook onderdelen van CKV2 worden getoetst, wordt voor CKV3 en CKV2 één eindcijfer voor het schoolexamen vastgesteld.

De examenstof

Domein A: Vaktheorie

Subdomein A1: Drama en maatschappij

1. De kandidaat kan mede op basis van bronnenmateriaal in een gegeven cultureel-maatschappelijke context:
  - kenmerken benoemen van theatrale uitingsvormen en orale tradities;
  - samenhangen aangeven tussen functie, vorm en inhoud van toneel;
  - dramatische aspecten benoemen van vormgegeven informatie op televisie.

Subdomein A2: Betekenis

2. De kandidaat kan theatrale conventies aangeven en aanwijzen, evenals de betekenissen die ze kunnen oproepen.

Subdomein A3: Beschouwen

3. De kandidaat kan:

- een toneelvoorstelling informatief beschrijven;
- aangeven met welke theatrale middelen de inhoud vormgegeven is;
- een eigen mening geven over de effectiviteit van enkele van deze middelen.

Domein B: Praktijk

Subdomein B1: Spelen

4. De kandidaat kan:
- spelgegevens combineren en toepassen, en daarbij gebruikmaken van timing en verandering in stemgebruik en bewegingspatroon;
  - de interactie tussen personages intensiveren door middel van actie en reactie;
  - in spel een sociaal of maatschappelijk vraagstuk analyseren en onderzoeken.

Subdomein B2: Vormgeven

5. De kandidaat kan:
- een rol opbouwen gebaseerd op personage en dramatische ontwikkeling;
  - scènes creëren en realiseren, rekening houdend met de intentie ten opzichte van het publiek.

41

Subdomein B3: Presenteren

6. De kandidaat kan:
- spel- en vormgevingsvaardigheden toepassen bij het optreden voor een publiek;
  - het publiek van de nodige informatie voorzien.

Domein C: Oriëntatie op studie en beroep

7. De kandidaat kan aangeven in welke vervolgopleidingen Drama een rol speelt, en in hoeverre hij kan en wil deelnemen aan deze vervolgopleidingen.

Drama vwo

Het eindexamen

Het eindexamen bestaat uit het schoolexamen.

Het examenprogramma bestaat uit de volgende domeinen:

Domein A	Vaktheorie
Domein B	Praktijk
Domein C	Oriëntatie op studie en beroep.

Het schoolexamen

Het schoolexamen heeft betrekking op de domeinen A, B en C, en indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: andere vakonderdelen, die per kandidaat kunnen verschillen. Indien op het schoolexamen ook onderdelen van CKV2 worden getoetst, wordt voor CKV3 en CKV2 één eindcijfer voor het schoolexamen vastgesteld.

De examenstof

Domein A: Vaktheorie

Subdomein A1: Drama en maatschappij

- 42
1. De kandidaat kan mede op basis van bronnenmateriaal in een gegeven cultureel-maatschappelijke context:
    - kenmerken benoemen van theatrale uitingsvormen en orale tradities;
    - samenhangen aangeven tussen functie, vorm en inhoud van toneel;
    - dramatische aspecten benoemen van vormgegeven informatie op televisie en aangeven met welk doel ze zijn ingezet.

Subdomein A2: Geschiedenis

2. De kandidaat kan de geschiedenis van het westerse theater in hoofdlijnen aangeven mede aan de hand van de historische en/of sociaal-maatschappelijke context van enkele spelstijlen en voor toneel belangrijke personen.

Subdomein A3: Betekenis

3. De kandidaat kan:
  - de onderlinge samenhang benoemen van de belangrijkste theatrale begrippen;
  - theatrale conventies aangeven en aanwijzen, evenals de betekenissen die ze kunnen oproepen.

Subdomein A4: Beschouwen

4. De kandidaat kan:
  - een toneelvoorstelling informatief beschrijven;
  - aangeven met welke theatrale middelen de inhoud vormgegeven is;
  - een eigen mening geven over de effectiviteit van enkele van deze middelen.

Domein B: Praktijk

Subdomein B1: Spelen

5. De kandidaat kan:
  - spelgegevens combineren en toepassen, en daarbij gebruikmaken van timing en verandering in stemgebruik en bewegingspatroon;

- de interactie tussen personages intensiveren door middel van actie en reactie;
- in spel een sociaal of maatschappelijk vraagstuk analyseren en onderzoeken.

Subdomein B2: Vormgeven

6. De kandidaat kan:

- een rol opbouwen gebaseerd op personage en dramatische ontwikkeling;
- scènes creëren en realiseren, rekening houdend met de intentie ten opzichte van het publiek.

Subdomein B3: Presenteren

7. De kandidaat kan:

- spel- en vormgevingsvaardigheden toepassen bij het optreden voor een publiek;
- het publiek van de nodige informatie voorzien.

Domein C: Oriëntatie op studie en beroep

- ##### 8. De kandidaat kan aangeven in welke vervolgopleidingen Drama een rol speelt, en in hoeverre hij kan en wil deelnemen aan deze vervolgopleidingen.

Bijlage II

Concept

Examenprogramma culturele en kunstzinnige vorming 2 havo/vwo

Het eindexamen

Het eindexamen bestaat uit het centraal examen en het schoolexamen.

Het examenprogramma bestaat uit de volgende domeinen:

Domein A	Vaardigheden
Domein B	Invalshoeken voor reflectie
Domein C	Onderwerpen.

44

Het centraal examen

Het centraal examen heeft betrekking op de domeinen B en C in combinatie met de vaardigheden uit domein A.

De CEVO wijst uit domein C drie onderwerpen aan voor het havo-examen en vier onderwerpen voor het vwo-examen. De CEVO stelt het aantal en de tijdsduur van de zittingen van het centraal examen vast en maakt indien nodig een beperking en een specificatie bekend van de examenstof.

Het schoolexamen

Het schoolexamen voor het vak CKV2 wordt afgenomen in combinatie met het schoolexamen voor het vak CKV3.

Het schoolexamen voor CKV2 heeft betrekking op:

- indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: een of meer van de onderwerpen uit Domein C in combinatie met Domein A en Domein B
- indien het bevoegd gezag daarvoor kiest andere vakonderdelen, die per kandidaat kunnen verschillen.

Voor CKV2 en de gekozen vakvariant van CKV3 wordt één eindcijfer voor het schoolexamen vastgesteld.

Noot. Het is dus toegestaan CKV2 in het schoolexamen in het geheel niet te toetsen. Deze regeling is getroffen om niet door de invoering van een c.e. de feitelijke omvang van het CKV2 programma te vergroten. De beperking tot 4 onderdelen in het c.e. vwo heeft echter mede tot doel ruimte voor scholen te scheppen om ook andere onderwerpen op het schoolexamen te toetsen, zoals bijvoorbeeld de klassieke oudheid.

De examenstof

Domein A: Vaardigheden

1. De kandidaat kan:

- de belangrijkste termen en begrippen hanteren uit de kunstdisciplines beeldende vormgeving, dans, drama en muziek die voorwaardelijk zijn voor adequate receptie en reflectie, en noodzakelijk voor begrip van verbanden tussen kunst en cultuur;
- informatie over kunst en cultuur herkennen, benoemen en toepassen om verbanden aan te geven;
- bij het reflecteren bronnenmateriaal op een adequate wijze hanteren;
- overeenkomsten en verschillen noemen en beargumenteren met betrekking tot het beschouwingsapparaat bij de vier kunstdisciplines (alleen vwo).

Domein B: Invalshoeken voor reflectie

45

Subdomein B1: Kunst en religie, levensbeschouwing

- #### 2. De kandidaat kan aangeven met welke visies, doelen, middelen en inhoud de kunsten religieuze en/of levensbeschouwelijke uitgangspunten vertolken.

Subdomein B2: Kunst en esthetica

- #### 3. De kandidaat kan aangeven welke ideeën over schoonheid in kunst en kunstwaardering een rol spelen.

Subdomein B3: Kunstenaar en opdrachtgever; politieke en economische macht

- #### 4. De kandidaat kan aangeven welke invloed opdrachtgevers en politieke ideeën hebben op de rol en de inhoud van kunst en op de positie van de kunstenaar.

Subdomein B4: Kunst en vermaak

- #### 5. De kandidaat kan aangeven hoe vorm en inhoud bepaald worden door de vermaaksfuncties van kunst in relatie tot het daarbij betrokken publiek.

Subdomein B5: Kunst, wetenschap en techniek

- #### 6. De kandidaat kan aangeven hoe kunst en wetenschap/techniek op elkaar inwerken.

Subdomein B6: Kunst intercultureel

- #### 7. De kandidaat kan aangeven hoe Westerse en niet-Westerse kunst en cultuur elkaar wederzijds beïnvloeden.

Domein C: Onderwerpen

8. De kandidaat kan de eindtermen van domein A en B toepassen op voorbeelden uit de volgende onderwerpen:
- de cultuur van de kerk in de elfde tot en met veertiende eeuw;
  - de hofcultuur in de zestiende en zeventiende eeuw;
  - de burgerlijke cultuur van Nederland in de zeventiende eeuw;
  - de cultuur van Romantiek en realisme in de negentiende eeuw;
  - de cultuur van het moderne in de eerste helft van de twintigste eeuw;
  - de massacultuur vanaf 1950.

Bijlage III

Leerdoelen leerjaar 1 en 2

Leerjaar 1

Spel

1 Improvisatie

Een leerling is in staat om:

In samenspel een impuls te ontvangen / te incasseren en zichtbaar een reactie te geven

In improvisatie te schakelen in emoties

In improvisatie gebruik te maken van rekwisieten en deze in fantasie telkens een andere betekenis kan geven

47

2 Verbeeldingskracht

Een leerling is in staat om:

Een gegeven ruimte op te roepen en vorm te geven

Een verbeeld object/rekwisiet illusionair vorm te geven

3 Rolopbouw

Een leerling kan:

In een type/rol een start maken met transformeren (hierbij gaat het vooral om het durven)

Een rol naturel en ingeleefd spelen ("zonder commentaar")

Een eenvoudig motief vol houden en vormgeven in zijn rol

Een emotie vormgeven

Een eenvoudige gedachtelijn vormgeven

4 Scène maken

Een leerling kan:

Een simpele dramatische structuur verzinnen

Een dramatisch conflict aangaan in zijn of haar spel

NB: in het eerste leerjaar is het belangrijk dat de leerling corrigeerbaar is.

De leerling kan aanwijzingen van de theaterdocent omzetten in zijn of haar spel.

Dans

- Besef van ruimte

- Besef van fysieke mogelijkheden (hoe vul ik de ruimte met energie, wat kan je allemaal met je lichaam doen?)
- Tonen van durf, lef en energie
- Simpele frases onthouden
- Simpele gewichtsverplaatsingen (eenvoudige sprong oefeningen)
- Fysieke improvisatie opdrachten kunnen uitvoeren
- Overtuigend presenteren (plezier, jezelf niet verstoppen)

Zang

- Basis theorie voor muziek
  - ritme kunnen na klappen
  - notenwaarde en notennamen leren
  - tonen na zingen
- Samen leren zingen (meerstemmig)
- Voor elkaar voorzingen

48

Tekst

- Een bestaande tekst lezen en op verschillende manieren leren interpreteren, spreken en spelen
- Tempo, volume, intentiewisselingen kunnen toepassen
- Bestaande dialogen in verschillende settingen kunnen vormgeven
- Het verschil tussen onder en boventekst leren
- Bestaande gedichten vormgeven en het zelf schrijven van klankgedichten
- Een bestaande monoloog presenteren en het zelf schrijven van een monoloog waar 3 schakelingen in plaatsvinden

Leerjaar 2

Tijdens dit leerjaar is het belangrijk om de leerling bewust te maken dat alles op het podium een theatrale zeggingskracht kan hebben. Hij of zij moet zich bewust worden van het ensemble waar hij/zij deel vanuit maakt.

Spel

1 Improvisatie

De leerling is in staat om:

In samenspel impulsen te accepteren en deze te combineren met al aanwezige spelgegevens. De spelimpulsen zodanig om te zetten dat hiermee een scène naar een hoogtepunt wordt geleid.

Consequent om te gaan met spelgegevens als rol, actie, motief en deze weet toe te passen tijdens een improvisatie.

2 Rolopbouw

De leerling is in staat om:

Zowel een lage als hoge status aan te nemen in zijn spel.

In een rolfiguur 1 kenmerk aan te brengen en in spel consequent deze vol houden.

Bij het opbouwen van een rol zijn of haar personage een klein conflict te laten meemaken.

Na verschillende aangeboden inspiratiebronnen, een eenvoudige transformatie in zijn stem en lichaam bewust vorm te geven.

Zowel in een natuurlijke als in een groteske stijl zijn rol te presenteren.

3 Fysiek spelen

De leerling kan:

Een personage aangeven in een bewegingspatroon/bewegingskwaliteit.

In zijn spel gebaren en bewegingen voorzien van timing.

In het fysieke spel de maskers en het stille spel als theatervorm begrijpen en inzien.

49

4 Stemgebruik

De leerling kan:

In een tekst intonatie, volumewisselingen en tempo aanbrengen.

In een type/rol zijn stem transformeren.

Met zijn stem in zijn spel gebruik te maken van timing.

5 Scènes maken

De leerling kan:

Vanuit thema's (dichtbij zijn belevingswereld) scènes maken en heeft daarbij oog welk effect dit op het publiek zou kunnen hebben.

Een scène opbouwen aan de hand van een aantal dramatische structurelementen (openingsbeeld, intro, motorisch moment en ontwikkeling).

Een onverwachte wending in een scène aan brengen.

Vanuit een multi-interpretabele dialoog een spannende scène verzinnen en spelen.

In de presentatie/repetitietijd ideeën aanleveren op het gebied van het toneelbeeld, choreografie, spel en zang. En de theatrale zeggingskracht van deze elementen onderzoeken.

6 Enscèneren.

De leerling is zich bewust van:

Een enscenering en heeft oog voor kijkrichting, looplijnen afstand en positie van medespelers en verdeling van het speelvlak.

Draairichtingen en weet een aantal acteursposities (front, kwart, half).

Enkele vormgevingsmiddelen die hem/haar gegeven worden en gaat daar verantwoord mee om (dus weet dat spullen/attributen klaarleggen net zo belangrijk zijn als zijn/haar eigen tekstkennis.)

7 Vormgeven met materiële middelen

De leerling kan:

Bewust omgaan met het effect van rekvisieten en decor op de scène.

Zichzelf grimeren en weet het effect op de scène van zijn grime.

Een start maken met een onderzoekende houding.

Theatrale middelen (decor, aankleding, licht) zo tegemoet treden dat blijkt dat de leerling zich bewust is van de theatrale zeggingskracht van deze theatrale middelen.

Spel, dans en zang integreren in zijn optreden voor publiek.

Aangeven welke middelen voor een theatrale zeggingskracht zorgen.

Aantonen dat hij zich verantwoordelijk voelt voor de changementen.

De leerling ontwikkelt een beginnend bewustzijn van een ensemble-speler en maakt een overgang van "de spot op mij" naar "de spot op het verhaal."

50

Dans

- Beheersen van niet-logische gewichtsverplaatsingen
- Gestructureerde improvisatie kunnen vastleggen en herhalen
- Bewustzijn van eigen plek t.ov. ruimte en groep en de plaats die hij of zij inneemt binnen een choreografie

Zang

- Zangtraining
- Muziektheorie
- Voorzingen (meer gericht op presentatie)
- Cabaret liederen maken
- Zang in toneelstuk integreren

Tekst

(Zie leerjaar 1)

Bijlage IV

Doelen van leerjaar 3

Doelen:

1. De leerling zal reproductievaardigheden ontwikkelen.
2. De leerling kan laten zien dat hij verantwoordelijkheid neemt in een ensemble.
3. De leerling kan zang, dans en toneelspel integreren.
4. De leerling laat zien dat alle theatrale vormgevingselementen een doel en functie hebben in hun theatrale zeggingskracht.
5. De leerling voelt hoe plezierig het is om met je groep een verhaal te vertellen voor een publiek.
6. De leerling zal inzicht worden gegeven in de betekenis van functie, motivatie en concept via voorbeelden van de professional uit zijn beroepspraktijk.
7. De leerling maakt kennis met aanvullende kunstdisciplines om zijn horizon te verbreden.
8. De leerling leert hoe klassieke (bewerkte) stukken zijn opgebouwd en welke betekenis deze hebben.
9. De leerling zal worden aangesproken op zijn "theatermakerkant". Hij zal gedurende de workshops deelproducten moeten maken en deze moeten kunnen onderbouwen bij de workshopdocent. (Deze deelproducten vormen voor een groot deel het materiaal voor de productie in de tweede helft van het jaar. De docent kiest uiteindelijk wat bruikbaar is).

51

Dans

- Integraal werken met spel en zang in een productie.
- Produktiegericht werken.
- Frasering van bewegingsmateriaal staat centraal.

Zang

- Zelf teksten/muziek maken bij toneelstuk
- Verschillende stijlen zingen (jazz, klassiek, enz)

Invulling van het derde leerjaar

Het derde leerjaar volgt een apart programma. In de 1e fase volgen de leerlingen workshops en in de 2e fase repeteren de leerlingen aan een theaterproductie waarin deelproducten uit de workshops gebruikt kunnen worden. Naast de lessen toneel, dans en zang krijgen deze leerlingen workshops in decor, licht, kostuum, theatermuziek en productie.

Dit doel is drieledig:

Aan de ene kant willen we de leerlingen laten kennismaken met deze toegevoegde kunst-disciplines zodat hun horizon verbreedt wordt. Aan de andere kant willen we leerlingen aanspreken op hun "theatermakerkant." Zij zullen gedurende deze workshops namelijk ook deelproducten moeten maken. En deze deelproducten moeten kunnen motiveren aan de workshopdocent. Deze deelproducten kunnen als suggestie gegeven worden aan de regisseur en aan de betreffende professional in de 2e fase van dit jaar.

Als derde doel streven we ernaar de leerlingen inzicht te geven in de functie, de motivatie en het concept via voorbeelden van de professional uit zijn beroepspraktijk. De workshops zullen daarom ook gegeven worden door gespecialiseerde vakmensen die allen ervaring in de praktijk hebben opgedaan.

Opzet van de workshops.

Les 1

- 52
- Voorbeelden van het gebruik van verschillende discipline uit het professionele veld.
  - Voor decor geldt: decorafbeeldingen van theaterproducties met uitleg over functie, concept, achterliggende gedachtes, relatie tot het theaterstuk/kostuum/licht.

Les 2

- De workshopdocent geeft oefeningen waarmee de leerlingen een start kunnen maken met conceptualisering en waarin het realistische/clichématige denken vervangen kan worden door ideeën waar 'de kunst van het weglaten' wordt gehanteerd.
- Voor decor: 'maak een romantische plek in de duinen'.
- Spelopdracht: creëer een enge plek in de duinen door 2 elementen te veranderen in je romantische decor.
- Aan het einde van deze les geeft de workshopdocent een huiswerkopdracht mee die gekoppeld is aan het theaterstuk. Voor decor bijvoorbeeld: verzin een toneelbeeld voor scène 3 en verzin een toneelbeeld die geschikt is voor scène 4.

Les 3

- De leerlingen presenteren hun huiswerkopdracht en krijgen feedback van de docent.
- De leerlingen kunnen hun ontwerp motiveren en kunnen inzichten uit de lessen toepasbaar maken.
- Deze les kan gebruikt worden om hun huiswerkopdracht te vervolmaken en "expositieklaar" te maken. Deze expositie wordt ingericht voor de open dag op het Dalton.

Iedere workshop duurt 3 middagen à 2 uur.

Onderdelen uit het examenprogramma:

Eindterm subdomein B3 wordt in dit derde jaar ruimschoots behandeld en behaald:

B3: spel en vormgevingsvaardigheden toepassen bij het optreden voor het publiek.

Eindterm A3: aangeven met welke theatrale middelen de inhoud vormgegeven is.

Bijlage V

Invulling van leerjaar 4 en 5

4e leerjaar

Stijlonderzoek en verkenning van het theaterlandschap staat centraal.

Dans

- Aansluitend bij spelonderdelen (Bijvoorbeeld Afrikaanse dans bij niet westerse culturen, klassiek bij Shakespeare periode)
- De blokken worden afgesloten met een geïntegreerde presentatie (spel, dans en muziek).
- Onderzoek naar verschillende stijlen in dans en beweging.

Zang

Projectmatige invulling aansluitend op projecten die dat jaar gegeven worden

- (Shakespeare, comedia dell'arte, Brecht (Weill) enz enz....)
- muziekgeschiedenis
- instuderen van muziek uit deze periodes

53

De volgende onderwerpen komen aanbod:

- A. Comedia del'Arte.
- B. Shakespeare periode.
- C. Modern (Absurdistische) periode,
- D. Niet-westerse kunst.

Ieder blok bestaat uit 8 weken.

Ieder blok wordt met een korte presentatie afgesloten.

Deze presentatie kan in de studio of theaterzaal van Rabarber plaatsvinden of in een studio van een gastgezelschap.

1e blok

A. Commedia dell'arte

Doel: kunnen uitvergrooten van een personage.

1e uur dans / *physical theatre* in de stijl van die periode.

2e uur spel in de stijl van die periode.

3e uur spel in de stijl van die periode.
4e uur dramaturgie klassikaal (ook archetypes vergelijken met andere culturen)
5e uur zang/stemvorming klassikaal.
CKV 1: theaterbezoek aan (moderne) commedia dell'arte voorstelling.

2e blok

B. Shakespeare periode

Doel: onderzoek naar de inhoud, betekenis, tekstinterpretatie en vormgeving van scènes uit Shakespeare stukken.

1e uur dans/beweging in de stijl (klassiek en romantisch)

2e uur tekstbehandeling/spel

3e uur tekstbehandeling/spel

4e uur dramaturgie klassikaal

5e uur zang klassikaal (koorzang)

CKV 1: Theaterbezoek aan Shakespeare voorstelling.

54

3e blok

C. Modern theater/muziektheater.

Doel: onderzoek de bewerking van een Modern stuk wat opgevoerd wordt door een professioneel gezelschap. De leerlingen tonen hun interpretatie aan dit gezelschap.

1e uur dans/beweging in de stijl

2e uur tekstanalyse/ spel

3e uur tekstanalyse/spel

4e uur dramaturgie klassikaal (4 maal)

5e uur zang klassikaal (4 maal)

Een gezelschap zal worden uitgenodigd om 4 gastlessen te verzorgen (Nationale Toneel of Huis aan de Amstel). Aansluitend zal de Theaterklas hun versie van het moderne stuk presenteren in de studio van het Nationale Toneel of elders.

CKV 1: Theaterbezoek aan Gastgezelschap en Museumbezoek van tijdsverwanten.

4e blok

D. Niet-westerse kunst.

Doel: kennismaking met en kenmerken kunnen noemen van de orale Afrikaanse vertelcultuur, het Japanse No-theater, de Indonesische wajangpoppen en de Chinese opera.

1e uur dans/beweging in de stijl of zang

2e uur spel en cultuur klassikaal

3e uur spel en cultuur klassikaal

4e uur cultuurgeschiedenis van deze cultuuruiting klassikaal.

5e uur beeldende verwerking van deze cultuuruiting klassikaal.

Afrikaanse Maskerspel. (4 weken)/Bollywoodfilm

Indonesische wajangpoppen (4 weken)/chinese opera
CKV 1: theaterbezoek aan een stijlvoorstelling en een bezoek aan het
Poppetheatermuseum

De volgende eindtermen zullen in het 4e leerjaar worden afgesloten:
Domein A Subdomein A1/A2/A3 (voor een gedeelte, dit loopt door in het 5e leerjaar)
Domein B Spelen.

Afronding van de volgende eindtermen in blok C.

B1: De interactie tussen personages intensiveren door middel van actie en reactie.

Timing gebruiken en verandering in stemgebruik en bewegingspatroon.

Toegevoegde Waarde van de theaterklas hierbij is dat ze deze eindtermen in de comedia del arte stijl moeten kunnen vormgeven.

Afronding van de volgende eindtermen in het blok Shakespeare

B2: Scènes creëren en realiseren, rekening houdend met de intentie ten opzichte van het publiek.

Toegevoegde waarde van de theaterklas hierbij is dat ze bewerkingen maken van scènes uit Shakespeare en dat ze traditionele en moderne scène versies creëren en realiseren.

Afronding van de volgende eindtermen in het muziektheaterblok

B2: Een rol opbouwen gebaseerd op personage en dramatische ontwikkeling.

Toegevoegde waarde van de theaterklas hierbij is dat de leerlingen dit moeten kunnen toepassen in meerdere disciplines (spel, zang, beweging) en deze vakken kan gebruiken om de dramatische ontwikkeling van zijn personage vorm te geven.

5e leerjaar (aanzet tot)

De concrete invulling is nog in ontwikkeling anno 2005.

- Op dit moment gaan de gedachten uit naar meer eigen inbreng van de leerlingen. De begeleiding zal gericht zijn om de leerlingen meer verantwoordelijkheid te laten nemen in stukkeuze en bewerking, regie, vormgeving, muziek, choreografie en productie en publiciteit. In deze stuk(ken) zullen ze sociale of maatschappelijke vraagstukken nader analyseren en onderzoeken.
- De korte of grote presentatie zal een integratie zijn van alle onderwezen theaterklasvakken. Misschien dat de leerlingen in de start van het 5e leerjaar nog enkele specifieke gastlessen krijgen. Te denken valt aan workshops op het gebied van scenario-schrijven, cabaret en filmacting. De leerlingen verzorgen zelf de informatie naar het publiek.
- Tevens oriënteren de leerlingen zich op een aantal HBO kunstinstellingen (toneelscholen, mimescholen, kleinkunst). Dit doen ze soms onder begeleiding van een theaterdocent in de vorm van georganiseerde bezoeken en introductielessen van de HBO-instelling. Soms zullen de leerlingen ook zelfstandig zich oriënteren op andere dan

voorgaand genoemde HBO-instellingen (open dagen van de HBO-opleidingen/-beroepenmarkten). Hiervoor is ook ruimte binnen het Daltoncurriculum.

- In het LOT-curriculum worden vakken onderwezen die de Dalton theaterklassers al doorlopen hebben in hun 5-jarig programma. De LOT leerlingen voeren informatieve vraaggesprekken met ex-LOT-ers die inmiddels studeren aan een van de vervolgopleidingen. Het ligt in de bedoeling om dit ook voor de Dalton theaterklassers te organiseren.
- Mogelijkerwijs kunnen de 6 vwo-ers in hun laatste jaar als aanvulling of het op peil houden van theatervaardigheden de LOT bij Rabarber volgen.

Bijlage VI

Toelatingscriteria

Tijdens de auditie in het kader van de toelating wordt gelet op de volgende onderdelen:

Spel

- Speldurf
Via een gerichte opdracht (bijvoorbeeld: maak een verpletterende indruk op de docenten en je mag hierbij alles gebruiken) laat een leerling zien wat hij kan.
- Verbeeldingsvermogen
Via een gerichte opdracht (bijvoorbeeld: verzin wie, wat, waar en waarom bij een opgegeven monoloog) laat een leerling zien dat hij instaat is om een eigen dramatische invulling te bedenken.
- Expressievermogen
Gekeken wordt of de leerling een gevoel of gedachtelijk kan spelen. En is de leerling hierbij instaat om een emotie te vergroten? Zowel in stem als beweging?
- Theatermaakvermogen
Kan een leerling een simpele verbeeldingsoefening in fysiek spel vertalen?
- Correctievermogen
Is de leerling corrigeerbaar?
- Concentratie
Laat de leerling zien dat hij geconcentreerd kan werken in spel, zang en beweging?

Dans

- De leerling is in het bezit van een basis aan bewegingscoördinatie (weten wat links en rechts is).
- De leerling durft een (voorgedane) beweging in de ruimte te zetten.
- De leerling kan een eenvoudig bewegingspatroon herhalen.
- De leerling is corrigeerbaar.

Zang

- De leerling durft een lied solo en a capella voor te zingen.
- De leerling wordt getest op toondoofheid via het nazingen van een (simpele) toonladder.
- De leerling kan een eenvoudig ritme na doen.

Bijlage VII

Voorbeeld rapporten van de Theaterklas

Dalton Theaterklas RAPPORT SPEL

Naam leerling: .....

Datum: .....

Klas: .....

Beoordeling: n.v.t. / matig / voldoende / ruim voldoende / goed

Inzet / werkhouding: .....

Concentratie / Inlevingsvermogen: .....

Fantasie / Verbeeldingskracht: .....

Samenspel: .....

Transformatie/Expressie: .....

Reproductie: .....

Ontwikkeling: .....

Evt. opmerkingen: .....

.....

.....

Naam docent: .....

Dalton Theaterklas RAPPORT DANS 1 / 2
Seizoen 2004-2005

Naam leerling: .....

Datum: .....

Klas: .....

Beoordeling: n.v.t. / matig / voldoende / ruim voldoende / goed

Inzet: .....

Lichamelijk bewustzijn: .....

Concentratie: .....

Creativiteit: .....

Muzikaliteit: .....

Ontwikkeling: .....

Evt. opmerkingen: .....

.....

.....

Naam docent: .....

Dalton Theaterklas RAPPORT ZANG

Naam leerling: .....

Datum: .....

Klas: .....

Inzet: .....

.....

Concentratie: .....

.....

Muzikaliteit: .....

.....

Gehoor: .....

.....

Ontwikkeling: .....

.....

Evt. opmerkingen: .....

.....

Naam docent: .....

SILIO
Werken aan
leren

